

lingvistiky a psychológie. Pre celkové množstvo a heterogénnosť emócií sa potom jazykoveda dostáva do situácie, že sa emócie ako základné faktory, ktoré determinujú jazykovú komunikáciu (komunikácia emócií ako výraz hodnotenia), zohľadňujú len v tej najzákladnejšej podobe alebo sa nezohľadňujú vôbec. O tom svedčí fakt, že vlastne dodnes neexistujú v mnohých krajinách, slovenskú jazykovedu nevynímajúc, detailnejšie opisy a klasifikácie pre jazykovedu relevantných citových stavov.

V doterajšej, prevažne štrukturalisticky orientovanej jazykovede sa emocionálnosť (afektivita) rozoberala hlavne v oblasti lexikológie, lexikálnej sémantiky, štylistiky, pričom sa skúmala prítomnosť citového (emocionálneho) prvku vo významovej štruktúre slova, resp jeho konkrétne použitie v kontexte v závislosti od jeho nositeľa. Z prísne objektivistického pohľadu na jazyk, charakteristického pre štrukturalizmus tridsiatych a štyridsiatych rokov, v duchu striktnej dichotómie nocionálnosti (poznávacieho, intelektuálneho aspektu) a interjekcionálnosti (subjektívneho aspektu), z ktorých sa ako legitímna v jazyku uznávala len nocionálnosť (J. M. Kořínek), pokladala sa emocionálnosť, expresívnosť, ale aj obraznosť za záležitosť *parole* (porov. Miko, 1976, s. 97). Viaceré výskumy v tejto oblasti vychádzajú z teórie expresívnej (emotívnej) funkcie jazykového znaku K. Buhlera. Pre jednotlivé jazyky boli vypracované pomerne podrobné opisy jazykových prostriedkov všetkých čiastkových rovín jazyka ako systému (*langue*) schopných vyjadrovať emócie, najčastejšie však v lexikálno-sémantickej rovine jazykového prostriedku, ako jeho významová (resp formálna) zložka (u nás napr. J. Mistrík, F. Miko, J. Findra, J. Dolník). S výnimkou J. Dolníka je všetkým spomínaným autorom spoločný postup od výskumu formy ku jej obsahu. J. Dolník pristupuje k výskumu emocionálnosti dôsledne logicky, keď sa snaží (aj s ohľadom na konkrétnu rečovú činnosť) presne definovať prítomnosť emocionálneho citovo-hodnotiaceho prvku v implikačnej zóne významu (resp obsahu) slova. Zároveň pritom poukazuje na ťažkosti pri takomto postupe vzhľadom na to, že dosiaľ neexistujú exaktné lingvistické metódy takéhoto opisu. Ostatné vyššie uvedené koncepcie sa v kontexte lexikálno-sémantického a funkcionálno-štylistického bádania v 60. a 70. rokoch vo východnej Európe (hlavne v ZSSR, Československu, NDR) zaoberajú vonkajšími, priamo pozorovateľnými systémovými vlastnosťami jazykových prostriedkov, pričom zisťujú, ako sa tieto prejavujú v obsahovej zložke, kladúc pritom dôraz na výrazovú (fonologicko-morfematickú, fonotaktickú, syntaktickú, lexikálno-sémantickú resp štylistickú) nápadnosť. V nadväznosti na jazykovedcov bývalého ZSSR formulujú slovenskí lingvisti (J. Mistrík, F. Miko) vyjadrenia, že všetky jednotky s emocionálnym príznakom sú výrazovo nápadné, ale nie všetky výrazovo nápadné jednotky sú emocionálne príznakové. Mieru platnosti takýchto tvrdení podmieňuje

J. Dolník (1988, s. 107) stupňom určitosť termínov emocionálny (citový) významový prvok (resp citové zafarbenie slova) a výrazová nápadnosť (výrazovosť), čím podľa nás relativizuje ich význam. Avšak už samotný pojem emocionálnosť v spomínaných jazykovedných koncepciách sa vlastne vopred zužuje na formálnu (výrazovú) stránku, čoho dôkazom je podľa nás aj fakt, že sa pojmy emocionalita a expresivita dávajú do priameho hyponymického vzťahu.

Expresívnosť sa považuje za pojem nadradený (širší) a priamo sa nadraduje emocionálnosti. Takéto chápanie nachádzame napr. v nasledujúcich formuláciách: „Emocionálnosť je užší pojem ako expresívnosť emócie sú city a emocionálnosť je citové zafarbenie vyjadrovacieho prostriedku. Všetko, čo je emocionálne, je súčasne aj expresívne, ale nie všetko expresívne je aj emocionálne. Oproti expresívnosti stojí nocionálnosť čiže vecnosť“ (Mistrík, 1989, s. 80, 81), „Všetky emocionálne prostriedky (lexikálne jednotky, vetná modalita, expresívne syntaktické konštrukcie založené na citovom podklade, niektoré kompozičné prostriedky, napr. príznakové členenie textu) sú základom, jadrom expresívnosti. Iba málo expresívnych prvkov je neemocionálnych (explikatívna parentéza, onomatopoeje ap.)“ (Encyklopédia jazykovedy, 1993, s. 127). Podobne stanovuje vzájomný pomer medzi oboma veličinami aj K. O. Reznikov (Resnikow, 1968, s. 74), ktorý hovorí o nadradenosti expresivity nad emocionálnosťou (Gefühlswert): „Die expressive Komponente der Bedeutung wurde schliesslich die emotional oder willensmassig stimulierend wirkenden Elemente umfassen.“ Aj pre F. Miku je emocionálnosť podradená expresívnosti: „Emocionálnosť je len zvláštny, stupňovaný prípad expresívnosti. Je stelesnená v citových interjekciách a v niektorých intonačných prvkoch. Pri emocionálnosti ide súčasne o najvyššiu subjektívnu výrazovú. V ostatných prípadoch lexikálnej expresivity, ktorým Zima pripisuje prvok emocionálnosti (prípady typu *šmajznout*, *lum-párna*, *velemoudrý*, *hnízdečko*), nemáme v skutočnosti priame vyjadrenie emocionálnosti. Citovosť je tu len implicitná, sekundárna, vyplýva z hodnotiaceho rázu, ktorý všetky tieto prvky výrazu vyznačuje“ (Miko, 1965, s. 15–16). Takto chápaná emocionálnosť je podľa nás značným zúžením takého centrálného fenoménu jazykovej komunikácie, akým nepochybne je

Avšak už v neskorších Mikových prácach (najmä Štylové konfrontácie, 1976) pozorujeme posun v chápaní výrazových možností emocionálnosti, kde sa akoby už upúšťa od poňatia emocionálnosti stelesneného len intonačnými prvkami a interjekciami (v čom potom spočíva napr. emocionálnosť slova „driemka“ ako preklad českého „klímá“?, s. 73). Úplne opačne vidí vzájomný pomer medzi oboma veličinami A. N. Savčenko, keď tvrdí, že „Aber nicht jeder Ausdruck einer emotionalen Einstellung ist expressiv“ (cit. podľa Frei-